

Den frie høyskole for åndsvitenskap – idé, situasjon, mulighet

Forsøk på et overblikk

Harald Haakstad

Antroposofisk Selskaps mål skal være å fremme forskningen på det åndelige område, mens denne forskning selv er målet for Den frie høyskole for åndsvitenskap. | Antroposofisk Selskaps statutter

Tanken om en «Høyskole for åndsvitenskap» ble fremsatt av Rudolf Steiner for akkurat 100 år siden, i 1911. En slik høyskole betraktet han som «en nødvendig konsekvens [...] av den offentliggjøring av spirituell viten som er blitt vår tid til del».¹

Samme år oppsto også ideen til «Johannesbau» i München, en bygning som i stedet ble reist i Dornach og fikk navnet Goetheanum. At Høyskoletanken og Goetheanum-tanken var nært forbundet, viste seg bl.a. i at byggforeningen i 1918 ble omdøpt til «Verein des Goetheanum der Freien Hochschule für Geisteswissenschaft». Men før intensjonen om en høyskole for åndsvitenskap ved Goetheanum kunne fullføres, var selve bygget blitt tilintetgjort gjennom ildspåsettelse nyttårsnatten 1922-23. Først ved nykonstitueringen av Antroposofisk Selskap under det såkalte «Julestevnet» ett år senere ble Den frie høyskole for åndsvitenskap grunnlagt. Da Steiner gikk bort i mars 1925, sto verket ufullendt: bare den første av tre såkalte «klasser» i Høyskolen var blitt opprettet, i tillegg et antall fagseksjoner.

På dette grunnlaget har Høyskolen i de følgende 85 år fortsatt sin virksomhet, under skiftende og stadig mer endrede forutsetninger enn i Rudolf Steiners levetid. Og selv om Steiner ikke utnevnte noen etterfølger² eller ga råd om den videre ledelsen av arbeidet, berodde Høyskolens selvforståelse gjennom mange år på en overbevisning om å representere en ubrutt kontinuitet av det som Rudolf Steiner hadde påbegynt i 1923-24. I dag vil nok få forsvare en slik oppfatning; men den krevende spørsmålsstillingen om ledelsen av Høyskolen står fortsatt åpen.

1 GA 337a, s. 324. Sitert etter P. Selg, se note 4.

2 Jfr. Julestevne-statuttene, pkt. 7. Se tekstboks på s. 44.

Kritiske innvendinger

Mistillitsforslaget mot Goetheanum-styret som ble fremsatt (og avvist) under generalforsamlingen 2011, rettet seg også mot utviklingen innenfor Høyskolen for åndsvitenskap. Det gjaldt f.eks. en ressursmessig nedbygging av arbeidet på flere seksjonsområder og formentlig uberettigede inngrep i seksjonsanliggender fra styrets side.³

Nylig har også Peter Selg i en publikasjon kastet et ransakende og kritisk blikk på situasjonen for Den frie høyskole for åndsvitenskap, men samtidig forsøkt å belyse mulige utviklingsperspektiver.⁴

I forrige nummer av Antroposofi i Norge tilkjennega Cato Schiøtz sin bekymring over Høyskolen i dens nåværende form.⁵ Bl.a. nevnes mangelen på organisering av arbeidet med kritikken av antroposofien, et underskudd på aktualisering og formidling av sentrale temaer i Rudolf Steiners livsverk, fravær av samarbeid om ferdigstillelsen av Rudolf Steiner samlede verker osv. I tillegg nærer Schiøtz «en sterk og økende tvil» når det gjelder en rekke indre idealer i arbeidet, slik som akademisk mangfold, åpen meningsutveksling, kompromissløs ærlighet og åpenhet, profesjonalitet og kritisk tenkning. At denne «arven etter Rudolf Steiner og de idealene han bekjente seg til» blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte, er nettopp et ansvar som ifølge Schiøtz påhviler Den frie høyskole for åndsvitenskap (Goetheanum). Konklusjonen blir derfor en tvil på Høyskolens berettigelse, til tross for at det nedlegges «et stort

3 Se AiN 2-2011, s. 33.

4 Peter Selg, *Der Vorstand, die Sektionen und die Gesellschaft. Welche Hochschule wollte Rudolf Steiner?*, Arlesheim 2011.

5 Cato Schiøtz, «Den talen jeg ikke holdt i forbindelse med 150-markeringen av Rudolf Steiners fødsel», s. 22flg.

og uegennyttig arbeid» i en situasjon med åpenbar mangel på ressurser.

Hvor «akademisk» er Høyskolen?

Det er ikke vanskelig å dele alle disse bekymringene. Schiøtz' fremstilling krever imidlertid en avklaring. Bl.a. forutsettes det uten videre at Høyskolen kan betraktes som en akademisk institusjon i ordets vanlige betydning. Og i lys av de krav som da må stilles, finner Schiøtz det «mildest talt svært vanskelig å se at Høyskolen for åndsvitenskap har de karakteristika som særpreger alle andre høyskoler».

Det er vel uunngåelig at betegnelsen «høyskole» i dagens virkelighet må skape bestemte forventninger, kort sagt gi «assosiasjoner om høy akademisk standard» (Schiøtz). Kanskje bør navnet derfor revurderes? Allikevel kommer det jo ikke an på navnet, men på sakens natur. Hvor berettiget er det derfor å legge en rent akademisk målestokk til grunn for bedømmelsen av Høyskolens virksomhet? Hvordan var Høyskolen tenkt, så langt dette kan vites om en institusjon Rudolf Steiner bare så vidt fikk påbegynt realiseringen av?

Et par uker før undervisningen tok til med de såkalte «klassesimene» for medlemmene av Høyskolens allmenne seksjon, ga Steiner følgende karakteristikk av Høyskolen: «Da Den frie høyskole for åndsvitenskap ikke kan være en høyskole på linje med de vanlige høyskolene, så vil den heller ikke på noe vis tilstrebe å konkurrere med disse, eller å være en erstatning for dem. *Men det som man ikke finner på de vanlige høyskolene, en esoterisk fordykning*, det vil man kunne finne ved Goetheanum. Der vil man få nettopp det som sjelen søker i sin erkjennelsesstreben. Denne streben etter erkjennelse kan være helt allmennmenneskelig. For den som bare har et slikt allmennmenneskelig behov etter å finne sjelens veier til den åndelige verden, vil denne allmenne seksjonen finnes. Den vil for vedkommende utgjøre en «Esoterisk skole». For den som vil orientere sitt liv i en spesiell vitenskapelig, kunstnerisk eller annen retning, vil de andre seksjonene bestrebe seg på å vise vei. Ethvert søkende menneske skal altså ved «Høyskolen ved Goetheanum» finne det som det ønsker å følge i tråd med sitt livs spesielle betingelser. [...] Noen rent vitenskapelig innretning skal altså Den frie høyskole ikke være, men en rent menneskelig innretning.»⁶

Her beskrives altså Høyskolen for åndsvitenskap i uttalt kontrast til vanlige (akademiske) høy-

skoler. Den skal nettopp bidra med noe som de sistnevnte *ikke* kan gi, og i første omgang på allmennmenneskelige – ikke akademiske – premisser: esoterisk fordykning og skolering.

Likevel er det i mange sammenhenger utvilsomt berettiget å stille «akademiske krav» til Høyskolen som en sentral representativ institusjon for den antroposofiske bevegelsen: når antroposofien skal gjøres kommuniserbar i en aktuell form, når antroposofiens representanter deltar i en faglig diskurs eller et offentlig ordskifte osv. I alle slike forhold må det kunne forutsettes «en erkjenneskultur som man forbinde med alle akademiske institusjoner» (Schiøtz). Den antroposofiske bevegelsen tar jo mål av seg til å være en omfattende kultur- og sivilisasjonsimpuls og ikke bare en lukket verden for seg. Hva skulle for eksempel hele rekken av fagseksjoner i Høyskolen være godt for, dersom de ikke var rede til og selv søkte en utveksling med aktuelle fagmiljøer?

Rudolf Steiner om antroposofi og academia

Rudolf Steiner lot til å være lite optimistisk med hensyn til et gjennombrudd for antroposofien i dattidens akademiske verden. Under Julestevnet understreket han til og med «at det i dag ikke lenger kan bygges broer fra den vanlige vitenskapen til det som skal grunnlegges her i Dornach»,⁷ og at «så lenge vi har den ærgjerrighet at våre [medisinske] avhandlinger skal stå seg overfor nåtidens kliniske krav – da vil vi aldri nå noe bestemt mål med de tingene vi egentlig har til oppgave [...]».

Dette er nærmest en bøtte kaldt vann fra en mann som selv var grundig akademisk skolert og alltid understreket sin aktelse for vitenskapelige forskningsidealer – en aktelse han også forventet hos dem som ville ta antroposofien på alvor. Disse idealene hadde dannet et nødvendig grunnlag for utarbeidelsen av antroposofien. Steiners kritikk av naturvitenskapen var da heller ikke av metodisk art, men rettet seg mot tendensen til å påberope seg allmenngyldighet og på uberettiget vis presse fenomener inn i reduksjonistiske forklaringsrammer og modeller. Og det er vel på denne bakgrunnen man må forstå reservasjonen mot forventninger om et akademisk gjennombrudd.

Heller ikke erfaringene med de såkalte høyskolekursene ved Goetheanum og i Stuttgart på 1920-tallet lot til å overbevise Steiner. De fleste akademikerne i selskapet var mest interessert i å «sveise sammen sitt eget akademiske arbeid med

6 «Was in der Anthroposophischen Gesellschaft vorgeht» (Nachrichtenblatt) 3.2.1924, i GA 260a. Min uth.

7 Steiner refererer her til en uttalelse av dr. Zeylmans von Emmichoven. Dette og det følgende i GA 260, s. 277flg.

antroposofien».⁸ I stedet for å bruke antroposofien til å belyse og befrukte sine fagdisipliner, ville de gjøre den akademisk spiselig ved å «representere antroposofien på en biologisk, en kjemisk-fysisk, en historisk måte» osv.

Spørsmålet om hvorvidt forutsetningene for en fruktbar utveksling mellom antroposofi og akademia i dag er vesentlig endret, er interessant. Som Schiøtz påpeker, har vitenskapsbegrepet vært i utvikling siden Steiners tid, men dette eventuelt mer åpne bildet kommer dessverre sjelden til uttrykk i den offentlige debatten. Her er det stort sett en reduksjonistisk og populærvitenskapelig faktaorientering som setter dagsorden. Et stadig økende antall høyskoleakkrediteringer og akademiske avhandlinger har heller ikke endret antroposofiens om-dømme i «offentligheten». Om det voksende feltet av akademisk forskning på esoterikkens historie og uttrykksformer – med opprettelse av stadig nye lærestoler og professorater – kan øke forståelsen for selve *det spirituelle erfaringsfeltet* og på sikt bidra til en klimaendring, gjenstår å se.⁹

I sitt kanskje viktigste «vitenskapsteoretiske» skrift, *Von Seelenrätsehn* (1917), utviklet Steiner begrepet om såkalte «grenseforestillinger». Ved å gjøre erkjennelsesgrensene selv – et ikke-reduserbart område i bevisstheten – til gjenstand for undersøkelse, vil det kunne oppstå et område hvor naturvitenskapelige og åndsvitenskapelige forskningsbestrebelse kan møtes og forstå hverandre.¹⁰ Steiners undervisning for medlemmene av Høyskolens allmenne seksjon var helt i tråd med denne intensjonen: å gjøre grenseerfaringer i erkjennelsen.

Arbeidsmåten i Høyskolen

Rudolf Steiner beskriver hvordan undervisningen i Høyskolen for åndsvitenskap «fra idéformen stiger opp til uttrykksmåter hentet ut av den åndelige verden selv».¹¹ Det dreier seg om et slags «sprang» fra et begrepsmessig, studiebasert erkjennelsesarbeid med antroposofien (som f.eks. i en antroposofisk gruppe) til en direkte tilnærming til den åndelige

virkelighet. Gjennom meditatív veiledning og praksis skulle undervisningen i Den frie høyskole gi «et utsyn over opplevelsen av «terskelen» mellom sanseverdenen og den oversanselige verden».¹² Elevene skulle øve seg i å utvikle og utvide bevisstheten i dette grensefeltet, gradvis opparbeide selvstendig spirituell dømmekraft og kunne bli i stand til å gjøre egne forskningserfaringer.

Rudolf Steiner la avgjørende vekt på at formidlingen av esoteriske innhold i Høyskolen fikk en strengt muntlig, ikke-litterær karakter. I et foredrag betegnet Steiner dette som et mikaelisk prinsipp: antroposofien må naturligvis utbres litterært gjennom det trykte ord, men «det viktigste» kan egentlig bare formidles «fra munn til øre». Dette «umiddelbart menneskelig virkende» gjelder for alt antroposofisk som går fra menneske til menneske gjennom det levende ord, i samtaler, foredrag osv.: «da innstifter vi det som skal flyte imponerabelt gjennom Antroposofisk Selskap som Mikael-strømning».¹³ Men for en uttalt esoterisk undervisningssituasjon gjelder det i særlig grad.

Det finnes en interessant historisk parallell i den institusjonen som engang har gitt opphav til begrepet «akademia», nemlig Platons berømte akademi i antikkens Athen. Her ble det undervist etter den dialektiske og filosofisk-argumentative metoden som f.eks. kommer til uttrykk i Platons dialoger – det vil si i hans skriftlige verk. Men ved akademiet skal det også ha eksistert en esoterisk, muntlig undervisning, også kalt «Platons uskrevne lære». Om denne undervisningen uttaler Platon selv: «Av meg eksisterer det ikke, og det kommer heller ikke til å eksistere, noe skrift om dette. Det finnes nemlig ingen måte å formulere denne innsikten i ord på slik tilfelle er for all annen viten. Men det er først når man har hatt mange sammenkomster om saken selv og har levd sammen med den, at lyset plutselig, likesom av en springende gnist, antennes i sjelen. Fra da av ernærer sjelen seg selv.» Denne «springende gnist» beror ifølge Platon på «en sann tenkning som motsetter seg ethvert forsøk på å skrive noe som helst om disse emnene [...]». Platon henviser i denne forbindelse til sitt «eget forskningsarbeid».¹⁴

«De eksisterer slett ikke!» skal Steiner engang ha utbrutt da høyskolemedlemmer på besøk i Dornach ba om å få lese skriftlige gjengivelser av klasseti-

8 Dette og det følgende i GA 217a, s. 97. Se også Christiane Haid, *Auf der Suche nach dem Menschen. Die anthroposophische Jugend- und Studentenarbeit in den Jahren 1920-1931*, Dornach 2001, s. 54flg.

9 Se f.eks. Karl-Martin Dietz (utg.), *Esoterik verstehen: Anthroposophie und akademische Esoterikforschung*, Stuttgart 2008. Se også oversikt på <http://www.anthroweb.info/esoterikforschung.html>

10 Se nærmere om dette i min artikkel «Et springende punkt», AiN III/2003. En norsk utgave av *Von Seelenrätsehn* er under forberedelse på Antropos Forlag.

11 Nachrichtenblatt 20.1.1924, i GA 260a.

12 Nachrichtenblatt 20.4.1924, i GA 260a.

13 Foredrag i Arnheim 20.7.1924 (GA 240).

14 Dette og det foregående: Platons 7. brev, i: *Samlede verker*, bd. IX, Oslo 2008, s. 213flg. – Om Platon er den virkelige forfatteren av de ni bevarte brevene, regnes ikke som dokumentert.

mene.¹⁵ I materiell betydning eksisterte de riktignok (de ble stenografert med Steiners samtykke), men det er umiddelbart klart hva Steiner siktet til: her dreier det seg ikke om «trykte ord», om lesning. At de i dag likevel finnes som allment tilgjengelig litteratur, som «klassetekster» i autoriserte og uautoriserte utgaver, på Internett osv., var vel en uunngåelig utvikling. Publiseringen av klassetekstene innenfor Rudolf Steiner Gesamtausgabe (GA 270) og i samarbeid med Høyskoleledelsen har imidlertid ført til en indre selvmotsigelse. Hva denne kjensgjerningen betyr for skolens forutsetninger og spirituelle «topografi» i dag, er et spørsmål for seg.

Medlemskapets «raison d'être»

Som Schiøtz påpeker, beror medlemskapet i Antroposofisk Selskap på at man ser en «berettigelse i Høyskolen for åndsvitenskap», eller med Steiners mer åpne formulering: «en slik institusjon som Goetheanum i Dornach, det vil si en Fri høyskole for åndsvitenskap».¹⁶ Schiøtz sier treffende at Høyskolen er «medlemskapets *raison d'être*»: uten en levende Høyskole, intet Antroposofisk Selskap i Rudolf Steiners mening! Og Steiner forventet uttrykkelig at Høyskolens medlemmer gjennom sitt engasjement skulle «gjøre Antroposofisk Selskap til det som alene kan gi det livets rett».¹⁷

Verdien av esoterikken som livsstrøm i den antroposofiske bevegelsen går naturligvis dypere enn å konstatere om Høyskolen har maktet å oppfylle bestemte ytre oppgaver. Menneskelig sett dreier det seg om en subtil vev av individuell og sosial utvikling gjennom årtier, en indre motiveringskultur som ikke lar seg «måle, telle og veie» i ytre resultater. Det mest karakteristiske for Høyskolens betydning har kanskje nettopp vært den høyst «uoffisielle» spirituelle kraften den har gydt inn og virket med i et stort antall praktisk-antroposofiske initiativer over hele verden siden Steiners død og frem til i dag.

Og likevel: I det samme tidsrommet har Antroposofisk Selskap gjennomgått en utvikling som har vært omvendt proporsjonal med den store utbredelsen av praktiske initiativer: den er mer og mer blitt drevet inn i en slags nisjetilværelse for «spesielt interesserte». Den er ikke, slik det var tenkt, blitt et naturlig og selvsagt «hjemsted» for alle dem som betrakter antroposofien som et kjerneanliggende eller

15 Ifølge Marie Steiner i et notat vedrørende omgangen med klassetekstene (GA 270a).

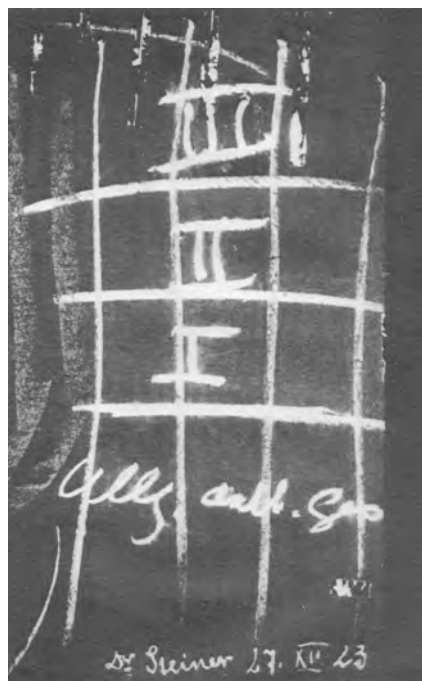
16 Jfr. Julestevne-statuttene, pkt. 4.

17 Nachrichtenblatt 17.2.1924, i GA 260a. Se også Rudolf Steiner, *Brev til medlemmene*, Oslo 2006, brev av 10.2.1924.

en inspirasjonskilde i sitt liv eller yrke. Og Høyskolen selv har til tross for sin store betydning for det antroposofiske arbeidet fremstått som bortgjemt, innadvendt og usynlig på en måte som slett ikke ligger i sakens natur. At gode og velmente forsøk i dag på å endre dette bildet støter på mange fastgroddede forestillinger, er forståelig.

Allmenn seksjon («klasser») og fagseksjoner

La oss kaste et kort blikk på Høyskolens konstitusjon, slik den kommer frem i en enkel tavleskisse som Rudolf Steiner gjorde under Julestevnet:

Gjennom en «Allmenn antroposofisk seksjon» bestående av tre klasser (horisontal inndeling) løper et antall fagseksjoner (vertikal inndeling). Disse åpner seg utad mot verden gjennom Det allmenne antroposofiske selskap (nede på tegningen) som et uttrykk for grunnintensjonen med Julestevnet: å «forbinde den størst tenkelige offentlighet med den sanneste, inderligste esoterikk».¹⁸

Utenfra er Høyskolen synlig på to måter. Som allmenn seksjon («klassen») er den tilgjengelig gjennom selskapet for dem som ut fra individuelle forutsetninger vil stå inne for («representere») antroposofien i samarbeid med andre. Og gjennom

18 GA 260, 26.12.1923.

forankringen i de praktisk-antroposofiske arbeidsfeltene – medisin, pedagogikk, landbruk, kunst, naturvitenskap osv. – gjør fagseksjonene Høyskolen synlig som kilde for en bestemt faglig orientering og står til disposisjon for den som vil knytte en esoterisk fordypning til utførelsen av sitt yrke.

Med utgangspunkt i dagens situasjon må det som er sagt her nærmest uttrykkes i konjunktivform, da et slikt forhold mellom høyskole, selskap og praktiske arbeidsområder bare eksisterer som et ideal eller som «provinser» innenfor den antroposofiske bevegelsen.¹⁹ Dette spørsmålet om samsvar mellom intensjon og realitet blir ikke mindre aktuelt når man kommer til det som Steiner betegnet som Høyskolens mål: «forskning på det åndelige område».²⁰

«Forskning på det åndelige område» – faglig

På Steiners tid var alle de seks styremedlemmene også seksjonsledere. Steiner gikk som vanlig helt konkret til verks: seksjonene ble ikke opprettet ut fra ideelle eller abstrakte overveielser, men på grunnlag av hva det var menneskelig dekning for. De var små, beskjedne innretninger uten «offentlighetsprofil». Peter Selg kaller dem «aktivitetsområder for åndsvitenskapelig forskning i et lite esoterisk fellesskap, en dual relasjon mellom Rudolf Steiner og den ansvarlige leder. Rundt et slikt faglig forsknings- og læresentrum skulle det i neste omgang danne seg menneskekretser, sosiale sammenhenger av yrkesmessig karakter».²¹

Et retningsgivende eksempel på et slikt seksjonsarbeid er boken *Grundlegendes für eine Erweiterung der Heilkunst*, resultatet av et samarbeid mellom Rudolf Steiner og Ita Wegman (leder for den medisinske seksjon), som også kunne stille sin klinikk i Arlesheim til rådighet for praktisk-medisinsk forskning. – Samme prinsipp og lignende eksempler på «dualt samarbeid» gjaldt også for de andre seksjonene, med utsikt til at disse intime forskningskretsene etter hvert kunne bli til stadig større fagmiljøer – ja, til en praktisk rettet høyskole med ulike fakulteter for forskning, utdanning og videreutdanning på esoterisk basis.

Ved presentasjonen av seksjonslederne under Julestevnet uttrykte Steiner seg slik at han selv ville «lede» eller «utøve» seksjonene *gjennom* lederne,

19 Se i denne forbindelse Sune Nordwalls betraktninger i forrige og dette nummer av medlemsbladet: «Det undflyende ofårdige egentliga allmänna antroposofiska sällskapet».

20 Jfr. Julestevne-statuttene, pkt. 9.

21 Selg, s. 38. Op cit.

som for øvrig var identisk med resten av Goetheanum-styret (Albert Steffen, Marie Steiner, Ita Wegman, Elisabeth Vreede, Guenther Wachsmuth). Ved Rudolf Steiners bortgang – ikke stort mer enn ett år etter grunnleggelsen av Høyskolen – befant man seg brått i høyst krevende situasjon. Det som før var blitt båret av Steiners veldige kapasitet og umiddelbare nærvær, måtte nå gjøre sine første famlende skritt på egen hånd.

Høyskolens historie kan ikke gjengis her,²² men også seksjonsarbeidet ble naturligvis preget av alle de konfliktene som etter hvert kom til å prege selskapet. Arbeidet gikk likevel videre på sitt vis, om enn ofte på sparebluss eller med inaktive perioder. Fra 1980-tallet skjedde det en betydelig forsterkning av arbeidet i flere seksjoner, bl.a. gjennom Jørgen Smit (Pedagogisk seksjon og Ungdomsseksjonen). Da han i 1986 tok initiativet til det første verdenslærerstevnet, kom på sett og vis hele verden til Goetheanum – en betydningsfull hendelse i seksjonens historie. I regi av Ungdomsseksjonen samlet Jørgen Smit også en stor gruppe unge til et mangeårig målrettet arbeid med «klassen», mennesker som etter hvert ble bærende i det antroposofiske arbeidet verden over.

Den seksjonen som på mange måter kanskje har levd sterkest opp til den opprinnelige ideen, er den medisinske. Særlig under Michaela Glöcklers ledelse har det oppstått et stort nettverk på global basis av samarbeids- og representasjonsorganer, interne og offentlige konferanser, forskningsprosjekter og -rapporter, utdannelsstilbud, kurs, publikasjonsserier o.a.

Til tross for mange vanskeligheter har altså seksjonene bestått som rygggrad og inspirasjonskilde for en rekke praktiske virksomheter av ulik art, mens de opprinnelige forskningsansattene fra Steiners tid av forståelige grunner vanskelig kunne videreføres.

«Forskning på det åndelige område» – allmennantroposofisk

Med utgangspunkt i det kontinuerlige arbeidet med «klassen» som kjerne kunne man karakterisere oppgaven for den Allmenne seksjon som antroposofisk «grunnlagsforskning», et arbeid med allmenmenneskelige forskningsprosjekter.

I 1995 reiste Manfred Schmidt-Brabant i et foredrag i Goetheanum spørsmålet om Høyskolen kanskje «ikke har oppnådd den anerkjennelse og

22 Om utviklingen av den Allmenne seksjon, se Johannes Kiersch, *Zur Entwicklung der Freien Hochschule für Geisteswissenschaft. Die Erste Klasse* (Dornach 2005; ny utvidet utgave under forberedelse).

virksomhet i verden som tilkommer den, fordi arbeidet i den Allmenne antroposofiske seksjon ligger brakk». Han antydte også noe om hva et slikt arbeid kunne innebære: «Hvordan ser f.eks. innholdet i «Vitenskapen om det skjulte» ut – et innhold som man i gruppene arbeider med i idéform – når det bearbeides innenfor Høyskolen under de helt andre kravene som stilles der?»²³

Også andre har tatt til orde for at enhver allmennantroposofisk spørsmålsstilling i prinsippet kan være gjenstand for høyskolerettet forskning, og at en slik utvikling ville bety en vitalisering av hele høyskolearbeidet.²⁴ I denne sammenhengen er det verdt å merke seg at Rudolf Steiner under Julestevnet omdefinerte sine egne medlemsforedrag som (offentlig tilgjengelige) høyskolepublikasjoner. De skulle bære påskriften: «Trykket som manuskript for medlemmene av Den frie høyskole for åndsvitenskap, Goetheanum, klasse ...».²⁵ Intensjonen ble riktignok ikke realisert, men kanskje kan man si at Steiner med dette gjorde hele sitt foredragsverk til et forskningsanliggende og ansvarsområde for Høyskolen.

Utviklingsmulighetene for den allmenne seksjonen har siden 90-tallet vært et tilbakevendende tema. Hva har skjedd? Slik arbeidet er organisert i dag, med den tilhørende arbeidsbelastningen for Vorstand,²⁶ ligger det vel i sakens natur at man ikke kan ha for høye forventninger. På Goetheanums hjemmeside står det å lese: «I den Allmenne antroposofiske seksjon [...] blir sentrale spørsmål i vår tids mennesketilværelse og i antroposofien utforsket og pleiet.» I tillegg nevnes og utdypes kort seks antroposofiske kjerneområder som «for tiden står i forgrunnen». Utover dette finnes det ingen konkrete henvisninger til dette arbeidet, men det er kjent at disse områdene er fordelt mellom Vorstandsmedlemmene som ansvarsområder. – I regi av seksjonen tilbyr Goetheanum også et grunnstudium i antroposofi på tysk og engelsk.

23 Gjengitt i Nachrichtenblatt, nr. 51/1996. Manfred Schmidt-Brabant var «erster Vorsitzender» (styreleder) i Det allmenne antroposofiske selskap i perioden 1984-2001 (styremedlem fra 1975).

24 Se f.eks. Günther Röscher, *Das freie Erkenntnisgespräch als umgekehrter Kultus. Das Existenzproblem der Freien Hochschule*, Dornach 2010.

25 Jfr. Julestevne-statuttene, pkt. 8. – Enkelte faglig orienterte foredragsrekker forble i lang tid interne publikasjoner, f.eks. «Landbrukskurset» og flere kurs for pedagoger, medisiner og prester.

26 Siden 2000 leder Vorstand den Allmenne seksjon, mens Høyskolekollegiet (Vorstand og seksjonslederne) ivaretar ledelsen av Høyskolen som helhet.

I forlengelsen av dette kan man se for seg en rekke potensielle oppgaver for Høyskolens allmenne seksjon. Cato Schjøtz berører i sin kritiske gjennomgang noen av dem, bl.a. aktualisering og formidling av sentrale emner i Rudolf Steiners verk, og imøtegåelse og bearbeidelse av kritikk mot antroposofien. I dette får han medhold av Peter Selg, som skriver at «det hører til Goetheanum-styrets oppgaveområde å bygge ut den Allmenne antroposofiske seksjon; med den som utgangspunkt ville man på kompetent vis kunne stå inne for Rudolf Steiners omfangsrige verk og egentlige vesen – også ved hjelp av viktige biografiske og verkrelaterede publikasjoner og utgivelser, som måtte utgå fra Goetheanum.»²⁷ Likeledes hører det ifølge Selg til disse oppgavene å beskytte Rudolf Steiners verk og imøtegå uberettiget kritikk og angrep på antroposofien; som aktuelt eksempel nevner han Helmut Zanders bøker.²⁸

Et «spirituelt universitet»

Som kjent ville Rudolf Steiner inkludere Ita Wegman-klinikken som en underavdeling i Det allmenne antroposofiske selskap, en omstendighet som kan utvide perspektivet på høyskolens idé. I forbindelse med konstitusjonsdebatten rundt år 2000 tok den amerikanske generalsekretæren Arthur Zajonc utgangspunkt i dette da han fremsatte det han kalte en «imanasjon» av Den frie høyskole for åndsvitenskap som «spirituelt universitet». Med referanse til det som stort sett også er dagens situasjon, sa Zajonc i en samtale med «Anthroposophie Weltweit»: «Det fantes noe som Steiner kalte en spesiell forbindelse mellom Ita Wegman-klinikken og Den frie høyskole for åndsvitenskap. Det som der hadde kunnet oppstå, tilsvarer snarere et ordentlig univer-

27 P. Selg, s. 74. Op cit.

28 Her tillater jeg meg et lite apropos: Cato Schjøtz hevder at Helmut Zanders avhandling *Anthroposophie in Deutschland* (2007) holder «en rimelig akademisk tone» (s. 24). Etter mitt syn er Zanders tone nettopp *uakademisk*, fordi den er nedlatende og mistenkeliggjørende. Kombinert med bokens hovedteser – at Rudolf Steiner var drevet av makt- og karriereambisjoner, og at han limte sammen sitt verk fra andre kilder og utga det for sitt eget – resulterer den i en diskreditering av antroposofien og lar Steiner fremstå enten som bedrager eller ignorant. At Zanders avhandling vrirler av saksfeil, gjør den naturligvis ikke mer akademisk. Når dette er sagt, er det også min oppfatning at et grundig og saklig oppgjør med Zanders fremstilling hører inn under Goetheanums oppgaver. – Se forøvrig Terje Christensens artikler i *Libra* 1-4 /2010 om «Zanders fortellinger», samt omtalen av Zanders *Rudolf Steiner. Die Biografie* i *Libra* 2/2011.

Utdrag fra Antroposofisk Selskaps «prinsipper» (statutter vedtatt under Julestevnet 1923-24)

4. Antroposofisk Selskap er ikke et hemmelige selskap, men fullt ut offentlig. Enhver som ser noe berettiget i at det finnes en slik institusjon som Goetheanum i Dornach, det vil si en Fri høyskole for åndsvitenskap, kan bli medlem, uansett nasjon, stand, religion, vitenskapelig eller kunstnerisk overbevisning. Selskapet avviser enhver sekterisk bestrebelse. Det betrakter politikken som liggende utenfor sin oppgave.

5. Antroposofisk Selskap ser et sentrum for sin virksomhet i Den frie høyskole for åndsvitenskap i Dornach. Høyskolen skal bestå av tre klasser. Selskapets medlemmer opptas i høyskolen på ansøknings, når de har vært medlem av selskapet i en av Goetheanum-ledelsen fastsatt tid. De kommer derved i den første klasse av Den frie høyskole for åndsvitenskap. Opptagelsen i annen, henholdsvis tredje klasse skjer når Goetheanum-ledelsen finner søkeren egnet til det.

7. Ordningen av Den frie høyskole for åndsvitenskap påhviler først og fremst Rudolf Steiner, som skal utnevne sine medarbeidere og sin eventuelle efterfølger.

8. Alle selskapets publikasjoner skal være offentlige på samme måte som andre offentlige selskapers.* Heller ikke publikasjonene til Den frie høyskole for åndsvitenskap vil danne noen unntagelse fra dette, men ledelsen for skolen forbeholder seg på forhånd å bestreide berettigelsen av en hver dom om disse skrifter som ikke er støttet på den skoloring som de er fremgått av. Den vil således ikke tilkjenne noen dom berettigelse som ikke er bygget på tilsvarende forstudier, slik som det jo ellers også er vanlig i den anerkjente vitenskapelige verden. Derfor vil skriftene til Den frie høyskole for åndsvitenskap bære følgende anmerkning: «Trykket som manuskript for medlemmene av Den frie høyskole for åndsvitenskap, Goetheanum klasse ... En kompetent dom om disse skrifter tilkjennes ikke noen som ikke har ervervet seg den forkunnskap som kreves av denne skole, enten gjennom den selv eller på en måte som av skolen anerkjennes som likeverdig. Andre bedømmelser blir avvist, for så vidt som forfatterne av de angjeldende skrifter ikke innlater seg i noen diskusjon om dem.»

9. Antroposofisk Selskaps mål skal være å fremme forskningen på det åndelige område, likesom denne forskning selv er målet for Den frie høyskole for åndsvitenskap. Dogmatikk på ethvert område skal være utelukket fra Antroposofisk Selskap.

* Også betingelsene for skoloringen er skildret offentlig og vil fortsatt bli offentliggjort.

sitet, med et universitetssykehus hvor det også finner sted undervisning og forskning: Goetheanum som sted for «forskning på det åndelige område», dit det kommer mennesker langveisfra for å studere og fordype sin forståelse av for eksempel medisinen. Det var klart for ham at det her ved Goetheanum selv skulle oppstå en slag modell av hva en Fri høyskole for åndsvitenskap er. Hvordan kan Steiners imaginasjon ha sett ut i detalj? – Jeg tenker meg: laboratorier, kunstateliere, et sykehus, kanskje en skole i sammenheng med pedagogikken, en hel palett av institusjoner, utrustet med forskere, kunstnere, lærere og så videre, som både arbeider praktisk ved Goetheanum og utdanner kommende generasjoner av vitenskapsmenn, kunstnere, medisiner og så videre. Og så ville det finnes et helt nett av andre institusjoner som i en viss forstand ville speile det som skjer her, men fremfor alt ville det her finnes en slags ledelse og banebrytende spiss for det arbeidet som skulle utføres. Det er hva jeg tror han ville ha foretatt seg. Dette bildet synes ikke å leve overalt i Høyskolekollegiet. Etter samtaler med flere ledere har jeg rett og slett fått en dyp beundring for hvor forskjellige bilder de har av fremtiden. [...] Men jeg tenker som så: Mange mennesker som elsker Goetheanum, har en lengsel etter at det her kan herske en vitalitet og en visjon som Rudolf Steiner opprinnelig hadde, nemlig at det her kunne oppstå et ordentlig, spirituelt universitet, med en hel palett av disipliner, med forskning, undervisning og praktisk anvendelse – kraftfullt nærværende i det kommende århundre.»²⁹

Peter Selg tegner et lignende bilde av Rudolf Steiners høyskolekonsept, men ser ikke optimistisk på mulighetene for å realisere noe slikt i dagens situasjon. Årsakene som nevnes er mange og sammensatte og kan ikke utdypes her. Men Selg beklager «at det sjelden føres åpne og oppriktige prinsippdiskusjoner under aktiv deltagelse av medlemmene om veien videre for Goetheanum og Antroposofisk Selskap».³⁰ Selg ser en mulig vei ut av problemene ved at det grunnlegges seksjonsledede «modellinstitusjoner» ved Goetheanum under medvirkning av fremstående fagkrefter i den antroposofiske bevegelsen. En seksjonsledelse som

29 «Die Freie Hochschule für Geisteswissenschaft als spirituelle Universität», i *Anthroposophie Weltweit* 10/1999, s. 9 flg. Arthur Zajonc er professor i fysikk ved Amherst College i Massachusetts. Han siste bok *Meditation as Contemplative Inquiry: When Knowing Becomes Love* (Lindisfarne Press) kom i 2009. Se for øvrig <http://www.arthurzajonc.org/>

30 P. Selg, s. 14 og 79. Op. cit.

både er yrkesmessig aktiv og samtidig står inne i et forskningsarbeid ved Goetheanum, vil kunne virke sosialt byggende og åpne opp for nye utdannings- og videreutdanningsmuligheter: «Anseelsen til et Goetheanum omgitt av slike produktive, ansvarlige og utdanningskompetente Høyskoleinstitusjoner, ville vokse, høyst sannsynlig også i potensielle stifteres og giveres øyne.»³¹

Materielle ressurser

Til hele dette bildet hører også en svært anstrengt finansiell situasjon for Høyskolen. Her som ellers i det antroposofisk arbeidet har kjennetegnet vært en forbausende kombinasjon av stor ytelse og marginale økonomiske ressurser – et fenomen som vel bekrefter Rudolf Steiners ord fra 1923: «Antroposofiens slagkraft behøver vi altså ikke å bekymre oss over, mine kjære venner.»³² Bekymringen må følgelig rettes et annet sted.

Det finnes i dag langt over 10 000 antroposofiske foretak i verden, og samlet sett strømmer det en anselig kapitalressurs gjennom den antroposofiske bevegelsen. Men bare en forsvinnende liten andel tilbakeføres til den kjerneaktiviteten som initiativene er fremgått av: antroposofisk idéutvikling og forskning. Mens mange antroposofiske banker og næringsforetak går med store overskudd, høster anerkjennelse og vinner gjeve priser, sliter en mager antroposofisk forskningskultur med store finansieringsproblemer, slik det nylig ble påpekt i Das Goetheanum. Wolfgang Held skriver: «Mens fremtidsrettede foretak innenfor dagens næringsliv investerer nesten ti prosent av omsetningen i forskning og utvikling, ligger tallet i antroposofiske institusjoner antagelig under én prosent. Like lavt ligger forøvrig kvoten hos mange energi- og råstoffforetak – et talende slektskap, for antroposofien begrenser seg ofte til å «tære» på egne lagre.»³³ Dette strukturelle misforholdet – som vi altså ser ut til å dele med den minst bærekraftige industrien i verden –, har ofte vært påpekt også hos oss, ikke minst av Cato Schiøtz.

At den spirituelle produktiviteten ikke har holdt tritt med utbredelsen av det praktiske arbeidet, har lenge vært merkbart og gjenstand for bekymring innenfor de fleste antroposofiske arbeidsområder. «Opplagsnæringen» er i dag ved å tæres bort, og når antroposofien nå i mange sammenhenger mer fremstår som historisk referanse enn som reelt ar-

beidsverktøy, aktualiseres behovet for og nødvendigheten av en antroposofisk idé- og forskningskultur desto sterkere. Dette er oppgaver som ville høre naturlig inn under en Fri høyskole for åndsvitenskap. Men erkjennelsen av et slikt gjensidig behov later ikke til å være altfor utbredt; den antroposofiske bevegelsen har snarere vist en tendens til fragmentering enn til å bestrebe seg på sammenheng og «reinvestering» i sine åndelige kilder. – Om disse strukturproblemene fant sin løsning, ville store muligheter for synergi og forsterkning av arbeidet med ett åpne seg.

«Mikaelskolen» og Den frie høyskole for åndsvitenskap

Rudolf Steiner betegnet vår tid som en «Mikael-tidsalder» og antroposofien som en «Mikael-åpenbaring». Med det pekte han på en åndelig inspirasjon som kan bli funnet gjennom en spiritualisering av menneskets tenkning. Etter at virksomheten i Høyskolen var kommet i gang, beskrev Steiner hvordan erkeengelen Mikael ved inngangen til den nyere tid hadde samlet rundt seg i den åndelige verden alle dem som fra det 20. århundre av skulle inkarnere på jorden med en affinitet for antroposofi. Steiner betegnet dette som en «undervisning», en «oversanselig skole», «Mikaels skole» osv.³⁴

I høyskolesammenheng understreket Steiner at skolen ikke var kommet i stand på menneskelige vilkår, men var et uttrykk for Mikaels vilje. I tråd med dette brukte Steiner i klassetimen også en «esoterisk» betegnelse på Den frie høyskole for åndsvitenskap: «Mikael-skolen», eller «Mikael-skolen på jorden». Også for medlemmene av selskapet fremholdt Steiner at oppgaven etter Julestevnet er å utvikle en bevissthet om at «bak Antroposofisk Selskap, som ytre sett hører til maya, til illusjonen, svever den antroposofiske bevegelsens spirituelle urbilde».³⁵ Følelsen av tilhørighet med antroposofien beskrives som en slags gjenkjennelse av en tidligere beslutning.

Som esoterisk lærer og fortolker av «Mikaelviljen» innesto Rudolf Steiner for at det var «dekning» mellom den åndelige sfæren – «Mikael-skolen» – og den jordiske, Den frie høyskole for åndsvitenskap. Men med Steiners bortgang i 1925 oppstod en helt ny situasjon, som igjen og igjen – ikke minst knyttet til de store splittelsene og konfliktene i selskapets historie – har aktualisert

31 Samme sted, s. 68.

32 GA 259, s. 531. Sittet etter P. Selg, op. cit.

33 «Editorial», Das Goetheanum nr. 23-24/2011, s. 2.

34 Se f.eks. foredraget i Arnhem 20.7.1924 (GA 240).

35 Rudolf Steiner under Julestevnet (GA 360a, s. 381).

spørsmålet om Høyskolens ledelse. Dette er igjen et stort tema for seg, men slik det antydes i en artikkel som Heinz Zimmermann i 2001 skrev på vegne av Goetheanum-ledelsen, har standpunktene gjerne beveget seg mellom to ytterpunkter: «Alt er inntakt, Mikael har forbundet seg med skolen en gang for alle, vi fører denne høyskolen videre. Denne holdningen er nå og da forbundet med ambisjoner, og forveksler ofte ønsker med virkelighet. Den annen ytterlighet sier at Rudolf Steiner er død, at man derfor ikke lenger kan ha noen kompetent ledelse, men bare en forvaltning [...] Impulsen har mislykket.»³⁶ I artikkelen heter det også: «Det er åpenbart at det ikke finnes noen ubrutt fortsettelse av høyskolearbeidet etter Rudolf Steiners død. Ingen kan påberope seg en kontinuerlig suksessjon; aller minst gjøre krav på en fortsettelse av Høyskolens ledelse gjennom Rudolf Steiner. Dette kravet er det for tiden heller ingen som reiser, i hvert fall ingen i den nåværende høyskoleledelse. Denne oppfatter seg snarere som et organ som ved siden av egen åndelig bestrebelse føler seg ansvarlig for å integrere og koordinere livsstrømmen i det verdensomspennende arbeidet innenfor Første klasse.» På dette grunnlaget og under forutsetning av at det arbeides seriøst med Høyskolens «kostbare åndsskatt», skisserer Zimmermann en prinsipielt fri og åpen situasjon for høyskolearbeidets fremtid, «i håp og overbevisning om at det finnes utvikling også i den åndelige verden.»

En ny «arbeidsmåte»

For akkurat hundre år siden, høsten 1911, forsøkte Rudolf Steiner å etablere et «selskap» på rent spirituelle forutsetninger, under betegnelsen «Gesellschaft für theosophische Art und Kunst». Intensjonen var å «innstifte» en ny «arbeidsmåte», i første omgang innenfor en rekke kunstneriske disipliner, «for i en viss forstand å frigjøre vår åndelige strømning fra meg selv og gi den en egen varig beståen på selvstendig grunnlag [...]».³⁷ Initiativet grunnet seg på en overbevisning om at «prinsippet om suverenitet» og «prinsippet om føderalisme og selvstendighet» vil bli «en ubetinget nødvendighet» i all fremtidig åndelig streben. Det som var intendert gjennom denne «arbeidsmåten», skulle bero «ikke på ord, men på mennesker, og ikke engang på mennesker, men på hva disse menneskene vil gjøre».

36 Dette og det følgende: Heinz Zimmermann, «Om den aktuelle situasjon for Første klasse av Den frie høyskole for åndsvitenskap», i AiN 1/2002, s. 32 (opprinnelig trykt i Nachrichtenblatt, nr. 48, 25.11.2001).

37 Dette og det følgende: se GA 264, s. 421flg.

Det innebar også at Steiner selv ikke skulle lede arbeidet, men kun ledsage det i egenskap av «interpret», fortolker av «de prinsipper som i seg selv bare eksisterer i den åndelige verden», av det som «kan sies om intensjonene som ligger til grunn for saken». Resten skulle oppstå fritt og uten føringer på medlemmenes initiativ. Men forsøket strandet raskt. Noen år senere bemerket Steiner følgende om årsaken: «Måten som hele saken i et bestemt tilfelle ble oppfattet på, gjorde den umulig. Det var et forsøk.»³⁸

I denne forbindelse er det også verdt å merke seg at Rudolf Steiner ved grunnleggelsen av Antroposofisk Selskap 1912-1913 ønsket å beholde en fri posisjon som lærer i den antroposofiske bevegelsen og stå utenfor de formelle rammene; han ble derfor ikke medlem av det nystartede selskapet. I dette lå det samtidig en appell til medlemmene om å utvikle selvstendighet og autonomi i omgangen med antroposofien, uten i ett og alt å måtte lene seg på en autoritet. Dette var et problem i den teosofiske og også senere i den antroposofiske bevegelsen. Steiner hadde f.eks. allerede i 1910 uttalt i Norge: «Jeg ber dere [...] om ikke å godta på grunnlag av autoritet og tro noe av det jeg noen gang har sagt eller kommer til å si. [...] Jeg ber dere om å venne dere av med autoritetsprinsippet.»³⁹

Brannkatastrofen nyttårsnatten 1922/1923 var et avgjørende tilbakeslag for disse bestrebelsene. Brannruinen i Dornach ble av Steiner betegnet som et tragisk symbol på tilstanden i den antroposofiske bevegelsen. Ved Julestevnet ett år senere overtok han selv ledelsen av selskapet i egenskap av esoterisk lærer. Den naturlige konsekvensen av dette var opprettelsen av Den frie høyskole for åndsvitenskap som esoterisk institusjon og som «Antroposofisk Selskaps hjerte og sjel».⁴⁰

«... det som videre skal bli villet gjennom antroposofien»

Intensjonene i «forsøket» fra 1911 fortøner seg vel idag som en fjern fremtidsmusikk. Samtidig bærer de i seg en ånd som er nedlagt i Høyskolens arbeidsprinsipper: initiativer som bærende og bevegende kraft i et esoterisk arbeid. I forbindelse med opprettelsen av Ungdomsseksjonen uttalte Rudolf Steiner følgende om Høyskolen: «Denne institusjonen kan ikke komme i stand ut fra abstrakte overveielser (ovenfra). Den må oppstå (nedenfra)

38 Foredrag 21.8.1915, sitert etter GA 264, s. 435.

39 Foredrag i Oslo, 17.6.1910 (GA 121).

40 Foredrag i London, 24.8.1924 (GA 240).

ut fra behovene hos våre medlemmer.»⁴¹ Naturligvis ville *ingenting* ha oppstått uten Rudolf Steiner, men det som levde i medlemmene av esoteriske utviklingsimpulser skulle også komme til sin rett i arbeidet. I Rudolf Steiner hadde disse behovene og evnene sin ypperste fortolker; i dag er denne krevende oppgaven lagt i våre egne hender. Den kan bare lykkes i et viljesfellesskap av ekte gjensidig interesse og samarbeid, «under utelukkelse av alt, alt personlig».⁴²

Under Julestevnet – etter brannen – betegnet Rudolf Steiner Goetheanum som en stadig levende, spirituell realitet. Påsken 1924 ble denne nye situasjonen beskrevet som en avgjørende retningsendring i det antroposofiske arbeidet: «Det som før [...] ble arbeidet frem og grunnlagt som en jordisk sak, det er blitt båret ut i verdensviddene med flammene. [...] For hele dette med Goetheanum er noe som har å gjøre med eterviddene, hvor den åndsfulle verdensvisdommen lever. Det ble båret ut, og *vi tør gjennomtrenge oss med Goetheanum-impulsene som noe som kommer inn fra kosmos.* – Vi kan ta dette som vi vil, vi kan ta det som et bilde. Men bildet betyr en dyp sannhet. Og denne dype sannhet kommer nettopp til uttrykk i enkle ord ved at man sier: Vårt antroposofiske virke skal siden Julestevneimpulsene være gjennomtrengt av et esoterisk drag. Dette esoteriske drag er der fordi det som var jordisk, igjen virker tilbake [...] inn i den antroposofiske bevegelsens impulser, *dersom vi bare er i stand til å oppta disse impulsene.*»⁴³

Med henblikk på *jordiske* forhold ligger disse impulsene gjemt i enkeltmennesker og i mellommenneskelige skjebnekonstellasjoner. Et høyskolearbeid – og et antroposofisk arbeid overhodet – som ikke hemmes av falske ambisjoner eller posisjoner, men utvikler et spiritielt erkjennelsesfellesskap i «Mikaelskolens» ånd, kan forløse disse impulsene og dermed forbinde seg med det som «*videre skal bli villet gjennom antroposofien.*»⁴⁴ På denne veien vil foreldede hierarkiske strukturer kunne løses opp, og et nytt «kompetansehierarki» bygget på gjensidig anerkjennelse utvikle seg som retningsgivende prinsipp i arbeidet. Ω

41 Under overskriften «In der Freien Hochschule für Geisteswissenschaft soll das unmittelbar Menschliche zur Geltung kommen», Nachrichtenblatt xx.xx.1924 (GA 260a).

42 Steiner om forutsetningen for arbeidet i Gesellschaft für theosophische Art und Kunst, GA 264, s. 431.

43 Foredrag i Dornach, 22.4.1924 (GA 233a). Mine-uth.

44 Samme sted. Min uth.

HEINZ ZIMMERMANN (1937 – 2011)

Den 6. september døde dr. Heinz Zimmermann plutselig av hjertesvikt i Rostock. Den 23. november ville han ha fylt 74 år.

Heinz Zimmermann var medlem av Goetheanum-styret (Vorstand) i perioden 1988-2008. Fra 1989 var han leder av Pedagogisk Seksjon ved Goetheanum etter Jørgen Smit, en oppgave han ivaretok frem til 2001. Han ledet også Ungdoms-seksjonen fra 1992 til 1999. Zimmermann satt også i mange år i ledelsen av lærerseminaret i Dornach. I de senere årene ledet han (sammen med Robin Schmidt) «Grundstudium Anthroposophie» ved Goetheanum. Heinz Zimmermann utga også en rekke bøker; på norsk kom «Dør språket? Hvordan ordet kan belives» på Antropos Forlag.

Zimmermann var født i Basel og arbeidet i mange år ved steinerskolen der. Hans fagområder var filologi og historie, og det var ikke minst «språkmenesket» Heinz Zimmermann som gjorde ham til en elsket foredragsholder. Dertil håndterte han humorens kunst på en forbillidlig måte.

Zimmermann var gjennom sine mange Norgesbesøk også knyttet til det antroposofiske arbeidet her i landet. I regi av Pedagogisk Seksjonskrets, som mottok verdifulle impulser fra Zimmermann i oppbygningen av arbeidet, ga han mange foredrag for lærerne i steinerskolene. I 1987 (Oslo) og 2004 (Hamar) var han hovedforedragsholder ved steinerskolenes felleslærerstevne. For mange norske lærere var han en stor inspirator. Kombinasjonen av smittende idealisme, frisk humor og en praktisk-konkret tilnærming til alle spørsmål kjennetegnet hans stil.

Tirsdag 13. september ble Heinz Zimmermann bisatt i Basel. Etterpå fant det sted en minnehøytidelighet i Goetheanum. Fra Norge deltok Ellen Kottker, leder av Pedagogisk Seksjonskrets. Hun beskriver Heinz Zimmermanns beskjedne, vennlige og autentiske væremåte: «Han var et ekte menneske i alt han gjorde og tenkte; et menneske med mange innflytelsesrike og viktige initiativ. Heinz Zimmermann var en verdensborger og hadde gode venner over hele verden.» | hh